

از انسا رباغ های اصفهان، تا خانه مهارا اجه هندي

گفتگو با استاد مطيفي فرد

عكس: سیاوش عیدانی

فرصت گپ زدن با یکی از هنرمندان صنایع دستی کشور، آن هم با استاد مطیفی فرد، که نامش صنعت گچ بری و آینه کاری را تداعی می کند، غنیمتی است که نمی توان آن را از دست داد. آن هم با شخصی که بار تمامی این دو شاخه را برای بقا و توسعه شان به دوش می کشد. استاد مطیفی فرد پیری است با لهجه شیرین اصفهانی با قامتی متوسط، نگاهی محبت آمیز، قدی نه چندان بلند و دستانی آکنده از تگین های هنر و تجربه. او آن قدر فروتن بود که دعوت ما را برای مصاحبه پذیرفت و خود به دفتر مجله آمد. راستش را بخواهید ما در مقابل این فروتنی احساس کوچکی کردیم. اما استاد آن قدر با شور سخن می گفت که ما را هم به وجد آورد. مصاحبه زیر حاصل گپی است با استاد در فرصتی نه چندان زیاد.

نگاهی کوتاه به زندگی نامه استاد مطیفي فرد

آنان که با هنرهای تزئینی ایران آشنا هستند، مطیفي فرد برایشان نامی است که هنر گچ‌بری و آئینه کاری را تداعی می‌کند. استاد را باید از آخرین بازماندگان نسل استادانی دانست که شور و عشق به کار را با آموزشی که سینه به سینه انتقال یافته است، آمیخته‌اند. با این حال استاد مطیفي فرد یک گام مهم دیگر نیز برداشت. او توانست اصول این رشته را تدوین و در اختیار علاقه‌مندان بگذارد و به همین دلیل اولین کسی بود که شاگردان خود را در نظر عمل وارد این رشته کرد.

استاد مطیفي فرد را از ایالات متحده تا هند می‌شناسند. ردپای استاد را می‌توان از کاخ‌های مه‌اراجه‌های هند تا بناهای مهم آمریکا یافت. استاد مطیفي فرد از آن دسته استادانی است که با تمامی شاخه‌های مختلف گچ‌بری از دوره هخامنشی تا قاجار آشنایی دارد و در کارهایش به‌ویژه از سبک‌های تیموری - ایلخانی، صفوی و قاجاری بهره می‌جوید. روش‌هایی که استاد در کارهایش به کار می‌گیرد، عمدتاً عبارتند از: قطار بندی، رسمی بندی، یزدی بندی، ساروج کاری و غیره.

استاد مطیفي فرد دارای سه فرزند بوده و در حال حاضر علی‌رغم سن خود شور کار یک جوان را از خود نشان می‌دهند. اگر می‌خواهید با کارهای استاد آشنا شوید می‌توانید به مکان‌های زیر سری بزنید:

آستان قدس رضوی (موزه قدیم)

سفارت عراق در تهران

سفارت ایران در عربستان

هتل عباسی اصفهان

هتل ارم در کیش

مرمت محراب مقبره آلجایتو، مسجد جامع تبریز (در حالی که تقریباً ۲۵ درصد از گچ‌بری‌های آنها باقی‌مانده بود).

شرکت فرش کاشان

خانه طباطبایی، عباسیان، عامری‌ها، بروجردی، آل باسین در کاشان و بسیاری از بناهای دیگر.

■ بهتر است از دوران کودکی آغاز کنیم و چگونه آشنایی شما با این

رشته هنری، صنعتی را بدانیم؟

من در خانواده‌ای به دنیا آمدم که با هنر گچ بری از دیرباز آشنا بودم. پدرم یکی از گچ‌برهای مشهور اصفهان بود. او را می‌شناختند و برای کارهای تعمیراتی بر روی آثار گچ‌بری قدیمی و مهم از او دعوت به کار می‌کردند. علاوه بر آن آثار جدیدی هم در این زمینه خلق کرد، از جمله گچ‌بری کاخ سعدآباد توسط او انجام شده است. من از هشت سالگی با ایشان به محل کار می‌رفتم و کم کم با این هنر آشنا شدم. در حقیقت استاد من، پدرم بود.

■ آیا خاطره‌های هم از آن دوره به یاد دارید؟

خاطره زیاد است. خوب ما بچه بودیم و بازی گوش یادم می‌آید با پدرم در اصفهان به خانه یک ارمنی مسیحی برای گچ‌بری اتاق‌هایش رفته بودیم. خانه این ارمنی در وسط باغی قرار داشت که درختان انار پرباری داشت. پاییز بود و انارها رسیده بودند و ما هم بچه‌های هشت، نه ساله، به‌قول سهراب سپهری تا اناری ترکی بر می‌داشت، دست فواره خواهش می‌شد. من گاهی اوقات بی‌اختیار به یکی از درختان که پر از انارهای قرمز رسیده بود نگاهی می‌کردم. صاحب‌خانه که مرا دید و با همان لهجه ارمنی خود گفت: "دست به درخت‌ها نزن، صبر کن تا روز آخر خودم چند انار خوب به شما خواهم داد."

اما من کودک بودم و ناصبور. به محض آنکه فرصتی پیش می‌آمد دور از چشم دیگران به سراغ درخت می‌رفتم. و انارها را در حالی که به درخت آویزان بودند، می‌فردم و به‌قول معروف آب لمبو می‌کردم و آب شیرین و ملس انارها را با ولع فورت می‌دادم، کارم که تمام می‌شد، از همان سوراخ انارهای تهی شده از آب را پر از هوا می‌کردم که به‌نظر اناری دست نخورده بیایند. خلاصه خدا از سر تقصیر ما بگذرد.

■ آیا صاحب باغ متوجه شد؟

بله، اما روز آخر. آن هم هنگامی که می‌خواست برای ما چند انار بچیند، دست که به انارها می‌زد با تعجب می‌دید که انارها پوک شده‌اند. خلاصه اگر هم متوجه شده بود به روی خود نیاورد و چند انار سالم به ما داد و چیزی نگفت.

■ بگذریم، تا چه زمانی نزد پدر درس گرفتید و کار مستقل خود را چگونه آغاز کردید؟

تقریباً شانزده، هفده ساله بودم که خودم به‌طور مستقل برخی از کارهای کوچک را

مستقلاً انجام دادم و توانستم با مشکلات و مدیریت این کار آشنا شوم.

■ اصولاً در گچ‌بری تا چه حد با دست و تا چه حد با قالب کار می‌کنند؟

ببینید کار گچ‌بری در اصل تنها با دست و چند ابزار انجام می‌شود. کارهای قالب زنی و با ماشین را اصطلاحاً کار فرنگی می‌نامیم.

■ طرح‌های کارهای پتان را چگونه تدارک می‌بینید؟ آیا طراحی را فرد دیگری انجام می‌دهد؟

خیر کلیه امور از طراحی تا پرداخت نهایی کار مستقیماً توسط خود من انجام می‌شوند.

■ با سبک‌های کار در گچ‌بری چگونه آشنا شدید؟

گچ‌برهای قدیمی اصولاً به موضوع تاریخ و سبک‌ها توجه چندانی نداشتند. آنها فعالیت را که سینه به سینه انتقال یافته بود انجام می‌دادند و با منشا این گچ‌بری‌های متنوع آشنا نبودند. هنگامی که با اسلوب و امور هنری این رشته آشنا شدم، شروع به تحقیق در زمینه سبک‌های گچ‌بری کردم. در ایران آثار گچ‌بری از زمان مادها تا قاجاریه و پهلوی وجود دارند. اما کسی بر روی آنها مطالعه‌ای جدی نکرده بود. من شروع به تحقیق در این باب کردم. روش کارم هم این‌گونه بود، به محل می‌رفتم و ساعت‌ها به گچ‌بری‌های تاریخی خیره می‌شدم و آنها را بر روی کاغذ کشیده و با یکدیگر مقایسه می‌کردم. حاصل کار ظهور فرهنگ تاریخی گچ‌بری در ایران بود که به صورت مکتوب منتشر شده است.

■ به چه نتایجی رسیدید؟

آثار موجود گچ‌بری در ایران را می‌توان از دوره هخامنشیان تا کنون مورد مطالعه قرار داد، یعنی در حدود دو هزار و پانصد سال قدمت، هر چند که آشنایی بشر با گچ، سابقه‌ای چهار هزار ساله دارد. برخی از آثار با قدمت را می‌توان در بابل (بین‌النهرین) و کاشان فعلی (سیلک) پیدا کرد.

■ از نظر طراحی چه تمایزاتی را می‌توان در این دوران طولانی ملاحظه کرد؟

اغلب طرح‌های گچ‌بری مایه‌های خود را از طبیعت اخذ کرده‌اند. از یک خوشه گندم گرفته تا یک گل با شاخه و برگ‌هایش. در تمامی این طرح‌ها می‌توانید با دو ویژگی انحنای و قرینگی روبه‌رو شوید. حرکات پیچشی، حلزونی و از این قبیل نیز در این گچ‌بری‌ها دیده می‌شوند.

در دوران قبل از اسلام تکامل گچ‌بری را می‌توانید در دوره ساسانیان، و در دوره بعد از

در ایران آثار گچ‌بری از زمان مادها تا قاجاریه و پهلوی وجود دارند. اما کسی بر روی آنها مطالعه‌ای جدی نکرده بود. من شروع به تحقیق در این باب کردم. روش کارم هم این‌گونه بود، به محل می‌رفتم و ساعت‌ها به گچ‌بری‌های تاریخی خیره می‌شدم و آنها را بر روی کاغذ کشیده و با یکدیگر مقایسه می‌کردم. حاصل کار ظهور فرهنگ تاریخی گچ‌بری در ایران بود که به صورت مکتوب منتشر شده است

من هستند و به همین دلیل کتاب‌هایی هم تالیف نمودم.
■ سبک‌های گچ‌بری عمدتاً چند شاخه بوده و با چه ویژگی‌هایی تقسیم‌بندی می‌شوند؟

معمولاً نوع کار، طراحی، برجستگی‌های مختلف و متمایز نشانگر این سبک‌ها هستند. البته هنوز هم این تقسیم‌بندی‌ها یا جغرافیایی و یا تاریخی است. و طبعاً باید مطالعات بیشتری در این مورد صورت گیرد. به نظر من مهم‌ترین مطالعه‌ای که باید انجام شود دلایل رشد و توسعه این هنر، شاخه‌های آن در دوره‌ای و انحطاط آن در دوره‌ای دیگر است. چرا در دور صفویه رونق یافت و در دوره قاجار رو به انحطاط رفت؟ ما هنوز بر روی این پرسش مهم مطالعات همه‌جانبه انجام نداده‌ایم.

■ به نظر می‌رسد رشته گچ‌بری بیشتر تابع سلیقه سفارش دهنده آن بوده است تا استقلال هنرمند؟

ببینید، هنرمند این رشته ناچار بود زندگی خود و زن و بچه‌اش را تامین کند. این طور نبود که بتواند آن قدر درآمد داشته باشد که از مازاد آن برای خود وقت آزاد فراهم سازد. به همین دلیل هنر گچ‌بری نتوانست خود را از دام سفارش دهندگان خود رها سازد و از قلمرو سلیقه سفارش دهندگان خود به قلمروی مستقل گام گذارد. از این نظر تقریباً تمامی هنرهای ایران چنین بوده‌اند، یعنی نتوانستیم برای هنرمند قدرت اقتصادی لازم را پدید آوریم. اگر هم کسانی بیشتر از این ظرفیت کار می‌کردند این تنها عشق بود که چنین می‌کرد.

پس اگر بخواهیم نتیجه‌گیری کنیم، باید بگوییم که علت اصلی توقف در بالندگی هنرهای دستی ما آن است که هنوز شرایط برای آن که هنرمند سلیقه خود را اعمال نماید فراهم نشده. البته در برخی از شاخه‌ها نظیر نقاشی و مینیاتور چنین شده است اما محدود و در حد چند نام. امیدواریم روزی آثار مستقل گچ‌بری را در عرصه‌ای گسترده‌تر از حضور در متن بنا ملاحظه کنیم.

■ بگذریم، چه پیامی برای خوانندگان مجله آریانا گردشگر دارید.
 امیدوارم مجله آریانا گردشگر در معرفی آثار و هنرمندان شاخه‌های مختلف صنایع دستی کشور بیشتر فعال شود و زمینه را برای معرفی استعدادهاى جدید در این رشته فراهم آورد. هنرمند بیش از هر چیز نیاز به تشویق و معرفی آثار خود دارد. بنابراین اقدام شما در این زمینه می‌تواند موجب رشد و توسعه شاخه‌های متنوع هنرهای بومی کشور شود.

اسلام و در دوره سلجوقیان ملاحظه فرمایید. با این حال اوج هنرهای گچ‌بری و کاشی‌کاری را می‌توانید در عصر صفوی ببینید. علت را باید در رونق اقتصادی و امنیت سیاسی در دوره صفوی جستجو کرد. این امنیت دراز مدت توانست هنرهای کاشی‌کاری و گچ‌بری را به صنعتی صادراتی بدل کند.

■ تا آنجایی که می‌دانم یکی از گچ‌بری‌های بسیار با ارزش تاریخی ایران در مقبره شیخ ابولحسن خرقانی است؟

بله، این گچ‌بری بسیار با ارزش و هنری که نمی‌توان قیمتی بزرگ برای آن گذاشت مربوط به دوره مغول زمان "الجابیتو" می‌باشد. یک نمونه با ارزش دیگر را در زجان مقبر سلطان محمد خدا بنده خواهید یافت.

■ آیا این آثار امضایی هم دارند که معلوم شود کار کیست؟

خیر، هیچ اثری از نام این هنرمندان باقی‌نمانده، یعنی سنتی نبوده که این هنرمندان نام خود را بر روی اثرشان بگذارند، به همین دلیل آنها هنرمندان گمنام این کشوراند. شاید برایتان جالب باشد که هنوز هم هنرمندان این رشته قادر نیستند نام و امضای خود را بر روی اثر بگذارند. امضا که هیچ شما نگاه کنید، که ما انواع کانال‌ها برای ورزش و تجارت و غیره داریم. اما یک کانال برای هنرهای کشورهای کشورمان نداریم کانالی که کارش شناسایی و معرفی آثار هنرمندان کشورمان باشد.

■ در حال حاضر وضع هنر گچ‌بری در ایران چگونه است؟ آیا در صورت وجود امکانات ظرفیت لازم برای تکامل این هنر وجود دارد یا خیر؟

بله، این امکان کاملاً در این رشته وجود دارد. بد نیست بدانید که، چهارصد نوع گچ‌بری وجود دارد. برخی از این شاخه‌ها آن قدر متنوع هستند که تنها می‌توان در آن شاخه تخصص پیدا کرد. تنها کاربرد ساروج در حوزه گچ‌بری برای خود یک تاریخ طولی دارد.

موضوع دیگر تنوع جغرافیایی است. ما گچ‌برها باید همیشه در محل بنایی که گچ‌بری می‌شود حضور داشته باشیم. بنابراین مدام در حال سفر به این سو و آن سو هستیم. از کیش گرفته تا شمالی‌ترین جای کشور. از بنگال تا غربی‌ترین نقطه جهان را می‌توان تبدیل به عرصه گچ‌بری کرد.

■ آیا تدریس هم می‌کنید؟
 بله، شاید برایتان جالب باشد که بدانید در حال حاضر ۴ شاگرد دختر نیز در حال فراگیری گچ‌بری می‌باشند. به طور کل در حال حاضر ۵۰ شاگرد مشغول تحصیل در نزد

Peace, quiet and serenity. No wonder it's called Lassem.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

لاسم، دریچه ای به سوی سیاحت و تجارت

لاسم هم فال است و هم تماشا، هم مکانی است برای پیوند با طبیعت و هم مقری است برای تحرک سرمایه های شما به سوی رشته ای با آینده ای موفقیت آمیز. در لاسم میتوانید با یک تیر دو نشان بزنید، هم از طبیعت بکر بهره گیرید و هم رشته ای پر رونق را برای سرمایه خود ردیابی کنید.

شرکت سرمایه گذاری و توسعه فرهنگی لاسم
۸-۲۷۲۷۳۷۷۲۲۲۱ (+۹۸)
۹-۵۰۷۹۵۰۷۷۲۲۲۲۱ (+۹۸)
۸-۵۵۵۵۷۷۲۲۲۲۱ (+۹۸)